

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Logopaedica IV (2011)

Maria Zarębina

O niektórych terminach z dziedziny sportu

W dniach kiedy w Republice Południowej Afryki odbywają się mistrzostwa świata w piłce nożnej, terminologia sportowa może budzić większe niż kiedy indziej zainteresowanie, choć nie chcę w ten sposób powiedzieć, że w czasach zwyczajnych go nie budzi. Ale dziś polskie gazety poświęcają wiele stron codziennym rozgrywkom w miejscowościach o egzotycznych nazwach, na przykład Pretoria nad Oceanem Indyjskim, i równie egzotycznym krajom, z których wywodzą się piłkarze, jak Wybrzeże Kości Słoniowej czy Korea Północna, czytelnicy zatem są zaintrygowani, zwłaszcza że Polska nie bierze udziału w tych „igrzyskach”. Sport jest przedmiotem zainteresowania całego świata, także zwyczajnych szarych ludzi.

Wyraz sport jest tak rozpowszechniony, że znaleźć go można nie tylko w słownikach, zwłaszcza w słownikach wyrazów obcych, ale także w encyklopediach. Tak np. WSWO (zob. Rozwiązanie skrótów) podaje: „sport (ang.) ćwiczenia i gry służące podnoszeniu sprawności fizycznej, w których uczestnicy często rywalizują ze sobą”; PSWP: sport w znaczeniu 1. „z angielskiego sport – ćwiczenia fizyczne i gry prowadzone według ustalonych reguł, służące rozwojowi fizycznemu człowieka, doskonaleniu jego sprawności fizycznej, nabywaniu siły fizycznej oraz wykształcające pożądane cechy charakteru, takie jak umiejętność podporządkowania się celowi grupowemu, takie jak lojalność, uczciwość, wytrwałość i zachowania społeczne, współdziałanie w grupie”. WEP: sport (ang.) „działalność mająca na celu podnoszenie sprawności fiz. i jej manifestację, uprawiane systematycznie wg pewnych reguł, w której występuje pierwiastek współzawodnictwa i dążenie do osiągania jak najlepszych wyników; wobec wieloznaczności pojęcia s. jest to tylko jedna z możliwych definicji. S. zapewnia jednostce rozwój fiz., zabezpiecza jej zdrowie i wyrabia cenne społecznie cechy osobowości, jak poczucie koleżeństwa i solidarności, zdyscyplinowanie, poszanowanie przepisów. S. jest w większości krajów udziałem szerokich warstw społeczeństwa, wchodzi w zakres obowiązkowych zajęć młodzieży; rozwojem s. jest zainteresowana także armia ze względu na podniesienie stanu fiz. rekruta i rezerw mobilizacyjnych. Można rozróżnić dwa rodzaje s.: kwalifikowany (w jego obrębie s. amatorski i s. zawodowy, czyli profesjonalny) oraz rekreacyjny”.

Jeśli chcemy się odnieść do angielskiego źródła wyrazu zapożyczanego, choć dziś już całkowicie przyswojonego (czego m.in. dowodzą wyrazy pochodne, np.

sportowy przym., sportowo przysł., rzecz, sportowiec oraz wyraz złożony sportoterapia), możemy przytoczyć na przykład ze słownika angielskiego *The Concise Oxford Dictionary* definicję wyrazu sport: n. (pomijam znaczenia czasownikowe) „amusement, diversion, fun” 7. [...] dalej: „pastime, game, outdoor pastime, e.g. hunting, fishing, racing”; dalej: „running, jumping, putting weight” (słownik wydany w r. 1949, ale podobnie też w T. Grzebieniowski, *A Concise English-Polish Dictionary*: ‘rozrywka, zabawa, żart, sport’, 1974).

W definicjach przytoczonych za WSWO, dalej za PWSP oraz za encyklopedią WEB powtarza się ta część znaczenia, która dotyczy rozwoju fizycznego, jemu to właśnie służy sport. Od PWSP zaczyna się zwracać uwagę na rozwój psychiczny towarzyszący fizycznemu i przez niego spowodowany. W dalszym rozwinięciu znaczenia wymieniane są poszczególne dyscypliny sportowe. Do nich właśnie przejdziemy.

„Gazeta Wyborcza” (dalej: GW) z 22 czerwca 2010 roku, tytuł rubryki: *Kraków – Sport; Sport – Kraków*. Dalej w treści artykułu: „[...] dać szansę na przygodę z nowym sportem”. Dalej: futbol; WSWO: futbol p. football (ang. *football*). Jednym z najbardziej popularnych sportów jest football, czyli piłka nożna. Określenia używane są zamiennie, ale futbol przeważa, zapewne jako krótsze, jednowyrazowe określenie, bardziej rozpowszechnione, bo występujące w różnych językach jako termin umiędzynarodowiony. Na przykład „Tygodnik Powszechny” (dalej: TP) z 20 czerwca 2010 roku: „[...] w futbolu wystarczy do apokalipsy jedna szóstka” (to nawiasowy komentarz do meczu z Hiszpanią w RPA z wynikiem 0:6: „Korea nie znała jeszcze będącego już dzisiaj powszedniością futbolu rygoru taktycznego”).

GW z 23 czerwca 2010: „Pokaże (sc. A Radomski), jak wygląda profesjonalny futbol – uważa trener”; GW jw.: „Futbol często nadużywa stereotypów i przywiązuje się do sloganów dawno nieaktualnych”; GW z 22 czerwca 2010: „Nie ma żadnych skojarzeń z tamtejszym (sc. litewskim) futbolem – przyznaje Łukasz Gargula, pomocnik wicemistrzów Polski”. TP z 13 czerwca 2010: „[...] autor książki: Jak futbol wyjaśnia świat?, czyli nieprawdopodobna teoria globalizacji”.

Mecz w WSWO: „mecz (ang. *match*) – spotkanie sportowe pomiędzy dwoma drużynami lub zawodnikami”. GW z 22 czerwca 2010: „Przysiężny (nazwisko, MZ) przechodzi do historii jako pierwszy Polak, który od dwudziestu czterech lat wygrał w Wimbledonie mecz w męskim stylu”. GW jw.: „Takie pytania przed dzisiejszym meczem padają”. TP 13 czerwca 2010: „Každy mecz jest niepowtarzalny”. GW 22 czerwca 2010: „W meczu z Koreą chcemy walczyć i umrzeć na boisku – mówi kapitan Joseph Yobo”.

KIBIC w PWSP: „kibic z niem. *Kiebitz*: ‘osoba obserwująca zawody sportowe, najczęściej dopingująca jedną z rywalizujących stron’”. GW z 22 czerwca 2010: „Brawo, Michał, Polska! – krzyczeli kibice na korcie nr 8 w pierwszym dniu Wimbledonu”. TP z 20 czerwca 2010: „Piorun trzasnął, kibic wrzasnął”. TP jw.: „Natomiast ekipy narodowe dają kibicom i komentatorom możliwość odnajdywania stereotypów, klisz, cieszenia się nimi”. TP z 13 czerwca 2010: „Najbardziej poszkodowani w tym wszystkim okazali się kibice, bo zawodników [...] obronił związek zawodowy”.

MUNDIAL z WSWO (jako jedyny: hiszp. z łac. *mundus* ‘świat / wszechświat’): ‘mistrzostwa świata w piłce nożnej’. GW z 22 czerwca 2010: „[...] dlaczego mundial, do którego przygotowywali się 6 lat, który kończy się katastrofą (gospodarze: RPA wg MZ), mają pretensje do Brazylijczyków (o trenera) o przygotowaną na mundial

taktykę”. GW jw.: „Napędzała ją (sc. Koreę) wiara w sprawienie sensacji nie mniej-
szej niż 4 lata temu, gdy na mundialu w Anglii pokonała Włochy”. TP z 26 czerwca
2010: „Mundial rozpalający uczucia narodowe i sięgający po rezerwy zawodników
[...] nagle wydaje się [...] zbawiennym strażnikiem zawartości narodowych nazw”.

TRENER z WSWO (ang. *trainer*): „osoba przygotowująca sportowców do zawo-
dów”. GW z 22 czerwca 2010: „[...] wspomina Henryk Kasperczak trener wicemi-
strzów Polski”. GW jw.: „Poza tym na sierpień zaplanowałem ciężką przedsezonową
pracę, a nie bardzo ważne baraże” – podkreśla trener Szopiński”. TP z 13 czerwca
2010: „[...] sprowadzając trenerów z zagranicy”. TP jw.: „[...] najlepsi trenerzy świa-
ta udoskonalają taktyczne schematy...”; TP jw.: „Jeśli trener, do którego przyłgnął
przydomek »The Specialnez« (wyjątkowy), zdoła tę filozofię wpoić nowym piłka-
rzom, Real wreszcie może osiągnąć to, o czym mówią kibice”.

TRENING z WSWO (ang. *training*): „ćwiczenia zwiększające czyjąś sprawność
fizyczną, stanowiące często etap przygotowania sportowca do zawodów”. GW z 26-
27 czerwca 2010: „Pomocnik reprezentacji Francji [...] wróci do treningów za blisko
10 dni”. GW jw.: „Na wczorajszych treningach nowe rozwiązania testowały Ferrari
i Renault”. TP z 13 czerwca 2010: „Skoro najważniejszy jest wynik, próbuje się osią-
gnąć go za wszelką cenę: na treningach obrońca ćwiczy dyskretne pociąganie za ko-
szulkę napastnika, a napastnik – teatralny upadek w polu karnym”.

Oprócz terminu trener (w znaczeniu podstawowym wymienionym wcześniej
może też mieć znaczenie za PWSP: środowiskowy ‘osoba, która prowadzi szkolenie’
w innych dziedzinach, zwłaszcza praktyczne) mamy też pochodne na gruncie pol-
skim wyrazy trenerka, zarówno w znaczeniu osoby, ja, rzadziej zawodu uprawiane-
go, dalej przymiotnik trenerski, pochodny od niego rzeczownik trenerstwo ‘zawód,
zajęcie trenera, szkolenie sportowców’.

Z kolei od rzeczownika trening mamy pochodny przymiotnik treningowy, a od
niego przysłówki treningowo, od tegoż wyrazu trening istnieje wg PSWP leksem
treningówka.

Może on mieć aż trzy znaczenia według PSWP: 1. ‘strój treningowy’, rzadkie,
2. ‘czynność wykonywania dla treningu, w celu sprawdzenia czego’, potoczne (?)
oraz 3. ‘samochód rajdowy, rzadziej rower lub inny przyrząd sportowy wykorzysta-
wany na treningach’.

Istnieją też czasowniki zapożyczone: trenować ew. trenować się z ang. czas.
train, według WSWO czasownik z polskim ma dwa znaczenia: 1. ‘prowadzić ćwicze-
nia sportowców, przygotowywać ich do zawodów’; 2. ‘wykonywać ćwiczenia zwięk-
szające sprawność fizyczną, przygotowywać się do zawodów’. Ponieważ w bieżącej
prasie nie znajduję w ogóle tak prostych określeń w myśl panującej zasady: „po co
ma być prosto, jak może być skomplikowanie”, przytaczam przykłady słownikowe,
tj. za PWSP: „Trener naszego olimpijczyka sumiennie trenował swojego podopiecz-
nego. Od przyszłego roku będę trenować drużynę z Łodzi. Życie Piotra płynęło mo-
notonnie, bezbarwnie, przestał nawet trenować biegi”.

Z tego wyboru, niedokonywanego z jakąś specjalną intencją, wynika, że mamy
w tej dziedzinie do czynienia ze słownictwem zapożyczonym, oczywiście nie negu-
jąc, że na przykład wyrazy zawodnik czy rozgrywki – i jeszcze parę by się znalazło
– są pochodzenia polskiego, są rdzennie polskie. Zapożyczenia natomiast właściwie
prawie w całości angielskie. Związany jest ten fakt z historią sportu europejskiego

w XIX wieku i kształtowania się sportu zawodowego, w co bardziej szczegółowo nie będziemy wchodzić, powstawania klubów sportowych i kształtowania przepisów sportowych regulujących warunki prowadzenia zawodów.

Bibliografia

The Concise Oxford Dictionary, 1949, Oxford.

Grabias S., 1997, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.

Grzebieniowski T., 1974, *A Concise English-Polish and Polish-English Dictionary*, Warszawa.

Język perswazji publicznej, 2003, red. K. Mosiołek-Kłosińska, T. Zgółka, Poznań.

Kierst W., Callier O., *Pocket-Dictionary of the English and Polish Language*, Chicago (b.d.w.).

Ozdzyński J., 1970, *Polskie współczesne słownictwo sportowe*, Wrocław.

Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju, 2001, red. S. Dubisz, S. Gajda, Warszawa.

Rozwiązanie skrótów

GW – „Gazeta Wyborcza”

PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgółkowa, t. 1–50, Poznań 1994–2005.

TP – „Tygodnik Powszechny”

WEP – *Wielka encyklopedia powszechna*, t. 1–13, Warszawa 1968–1970.

WSWO – A. Caba *et al.*, *Wielki słownik wyrazów obcych*, red. A. Latusek, Kraków 2009.

On Several Terms in the Field of Sports

Abstract

The paper deals with sports terminology. The choice of terms demonstrates that a significant part of vocabulary in this field has been borrowed, almost entirely from English. This fact is connected with the European sports history in the 19th century and the formation of professional sports (not analyzed in detail), as well as with the emergence of sports clubs and the formation of sports rules and regulations concerning the organization of competitions.